

ZABEZPIECZENIA WIERZYTELNOŚCI

redakcja naukowa

Karol Szadkowski, Krzysztof Żok

Piotr Gil, Jędrzej Jerzmanowski, Paweł Księżak, Paweł Kułak, Ewa Lewandowska
Paweł Lewandowski, Agnieszka Malarewicz-Jakubów, Jacek Mazurkiewicz
Jan Mojak, Juliusz Seweryn Petraniuk, Jakub Pokrzywniak, Aleksander Raczyński
Tomasz Sokołowski, Karol Szadkowski, Krzysztof Topolewski, Tomasz Turski
Jacek Widło, Tomasz Wojech, Rafał Wrzecieć, Krzysztof Żok

ZAGADNIENIA PRAWNE

ZABEZPIECZENIA WIERZYTELNOŚCI

redakcja naukowa
Karol Szadkowski, Krzysztof Żok

Piotr Gil, Jędrzej Jerzmanowski, Paweł Książak, Paweł Kułak, Ewa Lewandowska
Paweł Lewandowski, Agnieszka Malarewicz-Jakubów, Jacek Mazurkiewicz
Jan Mojak, Juliusz Seweryn Petraniuk, Jakub Pokrzywniak, Aleksander Raczyński
Tomasz Sokołowski, Karol Szadkowski, Krzysztof Topolewski, Tomasz Turski
Jacek Widło, Tomasz Wojech, Rafał Wrzecieć, Krzysztof Żok

ZAGADNIENIA PRAWNE

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 25 października 2019 r.

Recenzent

Dr hab. Joanna Kruczalak-Jankowska, prof. UG

Wydawca

Anna Kubuj-Kacperek

Redaktor prowadzący

Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne i łamanie

Violet Design Wioletta Kowalska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-113-6

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Przedmowa	13

CZĘŚĆ I ZABEZPIECZENIA WIERZYTELNOŚCI A INSTYTUCJE CZĘŚCI OGÓLNEJ PRAWA CYWILNEGO

Paweł Księżak Pełnomocnictwo w celu zabezpieczenia roszczenia	19
Ewa Lewandowska Pozorność oświadczenia woli a skuteczność zabezpieczenia wierzytelności	31
Jakub Pokrzywniak Gwarancja ubezpieczeniowa w ustawie o dystrybucji ubezpieczeń – nowe rozwiązania	49

CZĘŚĆ II PRZEWŁASZCZENIE NA ZABEZPIECZENIE

Tomasz Sokołowski Niedopuszczalność „przewłaszczenia” nieruchomości na zabezpieczenie. Sprzeciw wobec „refeudalizacji” obrotu prawnego	63
Rafał Wrzecień Przewłaszczenie własności nieruchomości na zabezpieczenie a staranność zawodowa notariusza	81

CZĘŚĆ III PRAWA ZASTAWNICZE

Krzysztof Żok Zastaw antychretyczny – zagadnienia konstrukcyjne	93
--	----

Karol Szadkowski	
Wierzytelność zabezpieczona hipoteką jako przedmiot subintabulatu i zastawu rejestrowego – uwagi na tle art. 7 ust. 1 u.z.r.	113

Tomasz Wojech	
Problem abstrakcyjności i kauzalności umów o ustanowienie praw zastawniczych – uwagi krytyczne na tle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego	129

CZĘŚĆ IV ZABEZPIECZENIA OSOBISTE

Krzysztof Topolewski	
Problem zabezpieczenia przez agenta wierzytelności dającego zlecenie względem klienta w świetle art. 761⁷ k.c.	157

Aleksander Raczyński	
Abstrakcyjny charakter gwarancji bankowej – pojęcie i zakres	173

Tomasz Turski	
Akcesoryjny czy samodzielny charakter odpowiedzialności awalisty wekslowego?	181

CZĘŚĆ V ZABEZPIECZENIA W OBROTCIE MIĘDZYNARODOWYM

Jacek Widło	
Przelew wierzytelności zabezpieczonej i przejście zabezpieczenia w prawie prywatnym międzynarodowym w szczególności w świetle konwencji kapsztadzkiej	195

Agnieszka Malarewicz-Jakubów, Paweł Kułak	
Problematyka egzekwowalności w Polsce długu równoległego zawartego w umowach kredytowych poddanych prawu obcemu	213

CZĘŚĆ VI FUNKCJONOWANIE ZABEZPIECZEŃ W OBSZARZE INNYCH DZIAŁÓW I GAŁĘZI PRAWA

Jędrzej Jerzmanowski	
Prawo żądania zabezpieczenia roszczeń przysługujące wierzycielom w procesach połączeń i podziałów spółek prawa handlowego	225

Piotr Gil	
Hipoteka wobec ogłoszenia upadłości – zabezpieczenie a ochrona wierzytelności upadłościowych z wykorzystaniem sankcji bezskuteczności względnej – zagadnienia wybrane	247

Juliusz Seweryn Petraniuk	
Ustawowe zabezpieczenia wierzytelności – wprowadzenie do problematyki	261

CZĘŚĆ VII
ZABEZPIECZAJĄCE FUNKCJE POSTĘPOWANIA NAKAZOWEGO

Jan Mojak
Nakazowy proces wekslowy jako sposób realizacji praw z weksla gwarancyjnego 279

Paweł Lewandowski
Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym jako szczególny przejaw
zabezpieczenia roszczeń majątkowych 295

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA

Jacek Mazurkiewicz
O skutecznym zabezpieczeniu wierzytelności w teorii i w praktyce – inaczej.
W świetle inspiracji płynących z badań terenowych w Wagah, Nanyuki, Al-Mukalli,
Bagdadzie, Kerenie, Saint-Georges-de-l'Oyapock i Dżubie 311

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

ABGB	– austriacki kodeks cywilny (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)
BGB	– niemiecki kodeks cywilny (Bürgerliches Gesetzbuch)
c.c.	– włoski kodeks cywilny (Codice civile italiano)
C. civ.	– francuski kodeks cywilny (Code civil)
dyrektywa 2016/97	– dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z 20.01.2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń (Dz.Urz. UE L 26, s. 19–59, ze zm.)
dyrektywa 2017/1132	– dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z 14.06.2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek (tekst jednolity) (Dz.Urz. UE L 169, s. 46, ze zm.)
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1950 ze zm.)
k.m.	– ustawa z 18.09.2001 r. – Kodeks morski (Dz.U. z 2018 r. poz. 2175 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
Konwencja kapsztadzka	– Konwencja o zabezpieczeniach międzynarodowych na wyposażeniu ruchomym, przyjęta w Kapsztadzie 16.11.2001 r. (Dz.Urz. UE L 121 z 2009 r., s. 8, ze zm.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2019 r. poz. 1040 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.)
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 505 ze zm.)
o.p.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2019 r. poz. 900 ze zm.)
p.p.m.	– ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792)
pr. bank.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 2187 ze zm.)
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2019 r. poz. 540 ze zm.)
pr. przew.	– ustawa z 15.11.1984 r. – Prawo przewozowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 1983 ze zm.)
pr. rest.	– ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2019 r. poz. 243 ze zm.)
pr. rzecz.	– dekret z 11.10.1946 r. – Prawo rzeczowe (Dz.U. Nr 57, poz. 319 ze zm.)
pr. upad./p.u.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2019 r. poz. 498 ze zm.)

pr. weksl.	– ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 160)
p.u.n.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. z 2015 r. poz. 233 ze zm.)
p.z.p.	– ustawa z 29.01.2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1843 ze zm.)
rozporządzenie Rzym I	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z 17.06.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.Urz. UE L 177, s. 6, ze sprost.)
rozporządzenie z 30.05.2018 r.	– rozporządzenie Ministra Finansów z 30.05.2018 r. w sprawie trybu i warunków postępowania firm inwestycyjnych, banków, o których mowa w art. 70 ust. 2 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, oraz banków powierniczych (Dz.U. poz. 1112 ze zm.)
u.d.u.	– ustawa z 15.12.2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń (Dz.U. z 2019 r. poz. 1881 ze zm.)
u.d.u.r.	– ustawa z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 381 ze zm.)
u.k.k.	– ustawa z 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2019 r. poz. 1083)
u.k.s.c.	– ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 785 ze zm.)
u.k.w.h.	– ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2018 r. poz. 1916 ze zm.)
u.p.u.	– ustawa z 22.05.2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym (Dz.U. z 2016 r. poz. 2077 ze zm.)
u.SKOK	– ustawa z 5.11.2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 2386 ze zm.)
u.z.f.	– ustawa z 2.04.2004 r. o niektórych zabezpieczeniach finansowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 891 ze zm.)
u.z.r.	– ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. z 2018 r. poz. 2017)
ZGB	– szwajcarski kodeks cywilny (Zivilgesetzbuch)

Czasopisma

AUWr	– Acta Universitatis Wratislaviensis
BiK	– Bank i Kredyt
DPP	– Demokratyczny Przegląd Prawniczy
DR	– Doradca Restrukturyzacyjny
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
iKaiR	– internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
MoP	– Monitor Prawniczy
MPB	– Monitor Prawa Bankowego
MPP	– Monitor Prawa Pracy
NP	– Nowe Prawo
NPN	– Nowy Przegląd Notarialny
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych

OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNC	– Orzecznictwo Sądów Polskich. Izba Cywilna
OSNC	– Orzecznictwo Sądów Polskich. Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSP i KA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Seria A
Pal.	– Palestra
PiP	– Państwo i Prawo
PPA	– Przegląd Prawa i Administracji
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Bank.	– Prawo Bankowe
Pr. Gosp.	– Prawo Gospodarcze
Pr. Sp.	– Prawo Spółek
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PZS	– Praca i Zabezpieczenie Społeczne
Rej.	– Rejent
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
R.Pr.	– Radca Prawny
SC	– Studia Cywilistyczne

Inne

b.t.e.	– bankowe tytuły egzekucyjne
MLBO	– merger leveraged buyouts
ONZ	– Organizacja Narodów Zjednoczonych
RP	– Rzeczpospolita Polska
SA	– Sąd Apelacyjny
SKOK	– spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– Sąd Okręgowy
SPV	– spółka celowa (ang. <i>Special Purpose Vehicle</i>)
SR	– sąd rejonowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UE	– Unia Europejska
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

PRZEDMOWA

Oddajemy do rąk Czytelników opracowanie poświęcone wybranym aktualnym problemom z zakresu prawa zabezpieczeń wierzytelności. Problemy te zakorzenione są z reguły w podstawowych teoretycznych dylematach prawa prywatnego, zawsze natomiast znajdują wyrazne odzwierciedlenie w praktyce stosowania i tworzenia prawa. Inspiracją do powstania niniejszej monografii były dyskusje, jakie autorzy toczyli przy okazji ogólnopolskiej konferencji naukowej pod hasłem „Zabezpieczenia wierzytelności w teorii i praktyce”, która odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu 13.04.2018 r. Było to już drugie spotkanie specjalistów z zakresu zabezpieczeń wierzytelności w tym miejscu. Poprzednie, które odbyło się w 2012 r., dało asumpt do wydania monografii zatytułowanej *Współczesne tendencje w dziedzinie zabezpieczenia wierzytelności* pod redakcją naukową Tomasza Sokołowskiego.

Obecnie kontynuujemy to przedsięwzięcie, starając się przedstawić możliwie szerokie spektrum zagadnień z zakresu zabezpieczeń wierzytelności, widząc jednocześnie na horyzoncie potrzebę systemowego opracowania tej problematyki. Mamy nadzieję, że cel ten uda się w nieodległej przyszłości zrealizować. Tymczasem polecamy uwadze Czytelników blisko dwadzieścia opracowań naukowych, ujętych w siedem części poświęconych wybranym ogólniejszym zagadnieniom z zakresu zabezpieczeń wierzytelności.

O tym, że wobec poszerzania się instrumentarium zabezpieczeń wierzytelności ich rozpatrywanie poprzez pryzmat podziału na zabezpieczenia osobiste i rzeczowe nie daje satysfakcjonujących rezultatów, doskonale przekonuje otwierająca publikację praca autorstwa Pawła Księżaka, zatytułowana *Pełnomocnictwo w celu zabezpieczenia roszczenia*. Z tego też względu podział monografii na części nastąpił według innego, bogatszego treściowo klucza. W związku z tym w pierwszej kolejności omawiana jest problematyka zabezpieczeń wierzytelności w kontekście instytucji części ogólnej prawa cywilnego. W ramach wymienionego wyżej opracowania autor wskazując na niewątpliwe zalety pełnomocnictwa w celu zabezpieczenia, poddaje wszechstronnej krytycznej analizie wypowiedzi judykatury dotyczące takich zagadnień, jak możliwość odwołania tego rodzaju pełnomocnictwa i obowiązku działania pełnomocnika w interesie mocodawcy. W kolejnym tekście Ewa Lewandowska, autorka pracy zatytułowanej

Pozorność oświadczenia woli a skuteczność zabezpieczenia wierzytelności, dokonuje pod wieloma względami przełomowej aplikacji mechanizmu pozorności na gruncie aktów kreujących zarówno zabezpieczenia, jak i zabezpieczane wierzytelności. Trafnie wskazuje przy tym, że orzecznictwo niechętnie sięga po taką kwalifikację tych czynności, zadowolając się przy rozstrzyganiu powstających na tym tle sporów o wiele bardziej kontrowersyjnymi konstrukcjami, jak np. nadzabezpieczeniem. Opracowanie Jakuba Pokrzywniaka pt. *Gwarancja ubezpieczeniowa w ustawie o dystrybucji ubezpieczeń – nowe rozwiązania* poddaje krytycznej analizie problematykę przedkontraktowych obowiązków dystrybutorów ubezpieczeń w związku z proponowaniem zawarcia umowy zlecenia udzielenia gwarancji ubezpieczeniowej.

W części drugiej omawiana jest wciąż aktualna, a zarazem budząca kontrowersje problematyka przewłaszczenia na zabezpieczenie. W pracy Tomasza Sokołowskiego zatytułowanej *Niedopuszczalność „przewłaszczenia” nieruchomości na zabezpieczenie. Sprzeciw wobec „refeudalizacji” obrotu prawnego* przedstawiono szereg zróżnicowanych argumentów – zarówno dogmatycznoprawnych, jak i ekonomicznych oraz społecznych – podważających panujący od lat pogląd o dopuszczalności zawierania umów przenoszących własność nieruchomości na zabezpieczenie. Doskonale koresponduje z tymi rozważaniami tekst Rafała Wrzecionka pt. *Przewłaszczenie własności nieruchomości na zabezpieczenie a staranność zawodowa notariusza*. Autor ten wskazuje bowiem na trudne do przezwyciężenia problemy, jakie przy sporządzaniu aktów notarialnych obejmujących umowy przewłaszczenia prowokują ogólne regulacje prawa o notariacie, w szczególności przewidujące wymóg określenia w akcie notarialnym wartości wzajemnych świadczeń stron i konsekwencji wynikających z ewentualnych różnic tych wartości.

W części trzeciej omówiono trzy doniosłe zagadnienia z zakresu praw zastawniczych. W pracy Krzysztofa Żoka przedstawiona została problematyka zastawu antychretycznego na tle prawnoporównawczym oraz przy uwzględnieniu założeń ekonomicznej analizy prawa. W opracowaniu Karola Szadkowskiego rozważania nad problemem wierzytelności zabezpieczonej hipoteką jako przedmiotem hipoteki i zastawu rejestrowego dały asumpt do sformułowania ogólniejszych uwag na temat treści i statusu zasady rozłączności przedmiotów zastawu i hipoteki. W zamykającym tę część tekście Tomasz Wojech poddał krytycznej analizie aktualne stanowisko Sądu Najwyższego co do charakteru – kauzalnego albo abstrakcyjnego – umów o ustanowienie praw zastawniczych.

Część czwarta została poświęcona zabezpieczeniom osobistym wierzytelności. W jej ramach znalazły się: opracowanie autorstwa Krzysztofa Topolewskiego poświęcone problemowi zabezpieczenia przez agenta wierzytelności dającego zlecenie względem klienta w świetle art. 761⁷ k.c., praca Aleksandra Raczyńskiego podejmująca temat abstrakcyjnego charakteru gwarancji bankowej, a także tekst Tomasza Turskiego, w którym została podjęta próba odpowiedzi na pytanie o akcesoryjny albo samodzielny charakter odpowiedzialności awalisty wekslowego.

W części piątej poruszono wybrane problemy z zakresu zabezpieczeń wierzytelności w obrocie międzynarodowym. Jacek Widło przedstawił przekrojowy obraz problematyki przelewu wierzytelności zabezpieczonej i przejścia zabezpieczenia w prawie prywatnym międzynarodowym, w szczególności w świetle konwencji kapsztadzkiej z 2001 r. o zabezpieczeniach międzynarodowych na wyposażeniu ruchomym. Natomiast Agnieszka Malarewicz-Jakubów i Paweł Kułak omówili w swojej pracy problem egzekwowalności w Polsce długu równoległego zawartego w umowach kredytowych poddanych prawu obcemu.

Mysłą przewodnią opracowań tworzących część szóstą jest ukazanie różnych aspektów funkcjonowania zabezpieczeń wierzytelności na gruncie innych działów i w związku z innymi działami, czy też gałęziami prawa. W kontekście prawa spółek problematykę tę podejmuje Jędrzej Jerzmanowski w pracy zatytułowanej *Prawo żądania zabezpieczenia roszczeń przysługujące wierzycielom w procesach połączeń i podziałów spółek prawa handlowego*. Wybranych związków prawa upadłościowego i rzeczowych zabezpieczeń wierzytelności poświęcone jest opracowanie Piotra Gila pt. *Hipoteka wobec ogłoszenia upadłości – zabezpieczenie a ochrona wierzytelności upadłościowych z wykorzystaniem sankcji bezskuteczności względnej – zagadnienia wybrane*. Z kolei Juliusz Petraniuk w swojej pracy wprowadza Czytelników w bogatą problematykę ustawowych zabezpieczeń wierzytelności, ukazując ich związki zarówno z prawem upadłościowym, jak i finansowym.

W części siódmej znalazły się dwie prace podejmujące kwestię zabezpieczającej funkcji postępowania nakazowego. Szereg interesujących uwag na temat aktualnego kształtu nakazowego procesu wekslowego, jak również postulatów *de lege ferenda* w tym zakresie odnajdziemy w pracy Jana Mojaka zatytułowanej *Nakazowy proces wekslowy jako sposób realizacji praw z weksla gwarancyjnego*. Z kolei Paweł Lewandowski podjął próbę scharakteryzowania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jako szczególnego przejawu zabezpieczenia roszczeń majątkowych.

Doskonałą zachętą do podjęcia dyskusji z poglądami sformułowanymi na kartach niniejszej monografii, jak również do czynnego udziału w spotkaniach specjalistów z zakresu zabezpieczeń wierzytelności odbywających się na Wydziale Prawa i Administracji UAM, powinien stanowić zamykający niniejszą publikację barwny i erudycyjny szkic (stenopis zagajenia konferencyjnego) autorstwa Jacka Mazurkiewicza poświęcony problematyce skutecznego zabezpieczenia wierzytelności. Tekst ten podejmuje doniosłe, aczkolwiek rzadko omawiane w literaturze, wątki wzajemnych odniesień pomiędzy najogólniej pojmowanymi obowiązkami kontraktowymi a moralnością i religią.

Niniejsza monografia nie mogłaby powstać bez wsparcia władz Wydziału Prawa i Administracji UAM oraz Katedry Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego UAM, a także mecenasów tego przedsięwzięcia, tj. Wielkopolskiej Izby Adwokackiej

oraz Stowarzyszenia Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Wszystkim osobom, które były przychylne tej inicjatywie, pragniemy złożyć w tym miejscu najserdeczniejsze podziękowania.

Osobne słowa podziękowania kierujemy do Pana Prof. dr. hab. Tomasza Sokołowskiego, który będąc pomysłodawcą konferencji poświęconych zabezpieczeniom wiarytelności na Wydziale Prawa i Administracji UAM, a także gorącym orędownikiem naukowej dyskusji poświęconej tej problematyce, udzielił nam nieocenionego wsparcia w przygotowaniu niniejszej monografii.

Żywimy głęboką nadzieję, że publikacja ta spotka się z zainteresowaniem zarówno przedstawicieli nauki prawa, jak i praktyki.

październik 2019 r.

Dr Karol Szadkowski
Dr Krzysztof Żok

Część I

**ZABEZPIECZENIA WIERZYTELNOŚCI
A INSTYTUCJE CZĘŚCI OGÓLNEJ
PRAWA CYWILNEGO**

Paweł Książak*

PEŁNOMOCNICTWO W CELU ZABEZPIECZENIA ROSZCZENIA

Zarówno nauka prawa cywilnego, jak i orzecznictwo wskazują, że pełnomocnictwo może w pewnych okolicznościach pełnić nietypową dla siebie funkcję zabezpieczenia wiarygodności. Wypowiedzi na ten temat jest dość dużo, jednakże mają one zwykle charakter wypadkowy (komentują konkretne orzeczenie) i zwykle odnoszą się do jednego czy kilku tylko aspektów tej ciekawej konstrukcji prawnej. Brak jest natomiast dłuższych opracowań o charakterze monograficznym i kompleksowego, całościowego spojrzenia. Poniższe uwagi mają za zadanie stanowić jedynie przyczynek do badań zmierzających do wypełnienia tej luki.

Zacząć wypada od uwagi o charakterze terminologicznym. Za najbardziej właściwe i neutralne można uznać określenia „pełnomocnictwo w celu zabezpieczenia” czy „pełnomocnictwo służące zabezpieczeniu”. W języku prawniczym od dawna przyjęło się mówić w tym kontekście o pełnomocnictwie „dla zabezpieczenia” albo „do zabezpieczenia”. Synonimicznie można by użyć określenia „pełnomocnictwo zabezpieczające”. Pozostając w ustalonej konwencji odnoszącej się do sytuacji, gdy określona instytucja prawna pełni nietypową dla siebie funkcję zabezpieczającą („przewłaszczenie na zabezpieczenie”, „przelew na zabezpieczenie”), można – jak się wydaje – stosować również termin „pełnomocnictwo na zabezpieczenie”. Oczywiście wszystkie wskazane tu określenia używane są w tym samym znaczeniu i posługiwanie się jednym z nich nie może w żadnym wypadku przesądzać o rozwiązaniu problemów merytorycznych.

Na konstrukcję pełnomocnictwa na zabezpieczenie składają się dwa elementy: po pierwsze, jest to pełnomocnictwo, o którym mowa w art. 98 i n. k.c., po drugie, ma ono szczególny cel – zabezpieczenie wiarygodności pełnomocnika (ewentualnie osoby trzeciej¹). Cel ten – funkcja, której służy w tym wypadku pełnomocnictwo – jest

* Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Łódzkiego; Katedra Prawa Cywilnego, Wydział Prawa i Administracji UŁ. ORCID: 0000-0002-1224-9183.

¹ Pełnomocnictwo na zabezpieczenie udzielone innej osobie niż wierzyciel rodzi szereg pytań szczegółowych, które pozostawiam poza zakresem niniejszych rozważań.

niewątpliwie nietypowy, bo (inaczej niż np. w wypadku hipoteki czy poręczenia) podstawowym celem pełnomocnictwa nie jest umocnienie prawne wierzytelności². Szczególna funkcja pełnomocnictwa na zabezpieczenie wpływa na treść stosunków prawnych wyłaniających się na tym tle, a w konsekwencji nie wszystkie zdania odnoszące się do „zwykłego” pełnomocnictwa muszą być prawdziwe w odniesieniu do pełnomocnictwa na zabezpieczenie. Jak się wydaje, odmienności jest tutaj dużo.

Z uwagi na fakt, że pełnomocnictwo nie tworzy po stronie pełnomocnika prawa podmiotowego, które dawałoby mu określone prawa do rzeczy czy możliwość zaspokojenia się z pewnej masy majątkowej, nie można konstrukcji tej określić jako zabezpieczenia rzeczowego czy osobistego³. Pełnomocnictwo na zabezpieczenie nie jest czynnością prawną zabezpieczającą (jak ustanowienie hipoteki czy poręczenie), lecz czynnością upoważniającą, która pełni funkcję zabezpieczenia⁴. Zastosowanie tej konstrukcji prowadzi do zwiększenia prawdopodobieństwa zaspokojenia interesu wierzyciela poprzez wyposażenie go w narzędzie samopomocy, tzn. instrument, dzięki któremu wierzyciel sam będzie mógł – bez potrzeby angażowania przymusu państwowego – ściągnąć swą wierzytelność. Ta cecha pełnomocnictwa na zabezpieczenie pozwala od razu wskazać najważniejszą jego zaletę: zmniejsza ona znacząco koszty transakcyjne. Zarazem, przy nadaniu pełnomocnictwu na zabezpieczenie określonych cech, jest to środek szybki, tani, łatwy i – przynajmniej w niektórych przypadkach – pewny⁵.

W nauce i orzecznictwie od dawna przyjmuje się, że pełnomocnictwo może służyć zabezpieczeniu⁶. Poglądy przeciwne są nieliczne i bez istotnych argumentów. Jeszcze na gruncie przepisów ogólnych prawa cywilnego⁷ S. Rejman twierdził, że „pełnomocnictwo jest oświadczeniem woli, które nadaje pełnomocnikowi moc reprezentowania mocodawcy, a nie jest środkiem służącym do zabezpieczenia świadczeń”⁸. Oczywiście

² Tak np. M. Bączyk, *Problem regulacji prawnej zabezpieczeń w prawie polskim*, BiK 1991/11, s. 1; M. Smyk, *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010, s. 77.

³ Tak trafnie A. Rzetelska, *Upoważnienie udzielone bankowi przez posiadacza rachunku bankowego do pobrania środków na spłatę jego zobowiązań wynikających z umowy pożyczki/kredytu bankowego* [w:] *Współczesne tendencje w dziedzinie zabezpieczenia wierzytelności*, red. T. Sokołowski, Poznań 2013, s. 75. Niektórzy autorzy wymieniają pełnomocnictwo na zabezpieczenie jako zabezpieczenie osobiste, np. I. Heropolitańska, E. Jagodzińska-Serafin, J. Kruglak, S. Dyżewska, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 2000, s. 302–303.

⁴ Szerzej uzasadnia to P. Widerski, *Sprzeczność interesów pełnomocnika i mocodawcy w przypadku pełnomocnictwa do zabezpieczenia*. Glosa do wyroku SN z 28.05.2015 r., III CSK 330/14, MoP 2017/23, s. 1288–1289.

⁵ Podobnie m.in. M. Bączyk, *Glosa do wyroku NSA z 2 lipca 1996 r., II SA/Wr 219/96*, Pr. Bank. 1997/3, s. 36.

⁶ Zamiast wielu np. M. Smyk, *Pełnomocnictwo...*, s. 77 i wskazana tam literatura; P. Widerski, *Pełnomocnictwo jako prawny sposób zabezpieczenia wierzytelności* [w:] *Zabezpieczenia wierzytelności w prawie polskim – w 20-lecie przywrócenia zastawu rejestrowego*, red. A. Jakubecki, J. Mojak, J. Widło, Lublin 2017, s. 298.

⁷ Ustawa z 18.07.1950 r. – Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz.U. Nr 34, poz. 311 ze zm.).

⁸ S. Rejman, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 października 1954 r., II CO 49/54*, PiP 1956/10, s. 722.

jest to teza zupełnie dowolna, a rozumowanie ma charakter *circulus vitiosus*, bo autor sam najpierw (błędnie) założył, że pełnomocnictwo może służyć jedynie określonym celom, wśród których nie ma zabezpieczenia. Tymczasem jest jasne, że zwykle pełnomocnictwo wykorzystywane jest w innym celu, jednak nie jest to dowód, że inny cel niż typowy jest niedopuszczalny. Na marginesie innych rozważań zabezpieczającą funkcję pełnomocnictwa kwestionuje J. Ciszewski, ale bez uzasadnienia⁹. Stanowisko sceptyczne w tym zakresie prezentuje również K. Topolewski¹⁰.

Szeroką argumentację za dopuszczalnością pełnomocnictwa na zabezpieczenie przedstawił P. Widerski¹¹. Autor ten zauważył, że przyjęcie przez SN stanowiska, iż jest to konstrukcja dopuszczalna już tylko z uwagi na to, że brak przepisu, który by to wykluczał, jest niewystarczające. Podniósł, że pełnienie atypowej funkcji przez określone stosunki prawne jest powszechne w praktyce obrotu. Pełnomocnictwo na zabezpieczenie jest wprost przewidziane w niektórych przepisach szczególnych¹², niekiedy zaś możliwość taka jest wyraźnie wyłączona¹³, co może być traktowane jako wyjątek od ogólnej dopuszczalności. Za dopuszczalnością przemawia też – zdaniem tego autora – pragmatyka, tj. powszechna praktyka obrotu w tym zakresie. Wydaje się, że dopuszczalność tej konstrukcji prawnej jest niepodważalna i trafnie większość doktryny i orzecznictwo przyjmuje to apriorycznie, bez poszukiwania dalszego uzasadnienia. Wystarczy chyba podkreślić, że przepisy dotyczące pełnomocnictwa nie wskazują celu, któremu służyć ma umocowanie. Cel może być dowolny, byleby nie sprzeciwiał się ustawie czy zasadom współżycia społecznego (art. 58 k.c.). Z całą pewnością zaspokojenie wierzyciela nie jest celem, któremu można postawić taki zarzut – oczywiście nie jest wykluczona odmienna ocena na tle jakichś szczególnych okoliczności konkretnej sprawy. Zatem nie trzeba poszukiwać argumentów za dopuszczalnością takiego pełnomocnictwa, należałoby ewentualnie wykazać, że z jakichś powodów jest ono niedopuszczalne; takich przekonujących argumentów nie ma.

Podkreślenia wymaga inny aspekt zagadnienia. Pełnomocnictwo nie tylko może służyć zabezpieczeniu, lecz trzeba zaznaczyć także, iż w określonym stosunku prawnym wzmocnienie wiarytelności może być jedynym celem umocowania; innymi słowy, pełnomocnictwo może służyć wyłącznie zabezpieczeniu – taka sytuacja będzie zresztą w kontekście pełnomocnictwa na zabezpieczenie typowa. To spostrzeżenie może stanowić punkt wyjścia dla dalszych rozważań. Jeżeli w konkretnym stosunku prawnym

⁹ J. Ciszewski, *Kilka uwag o pełnomocnictwie nieodwołalnym i niegasnącym ze śmiercią mocodawcy*, GSP 2005/XIV, s. 793.

¹⁰ K. Topolewski, *Funkcje i granice pełnomocnictwa na zabezpieczenie. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 28 maja 2015 r., III CSK 330/14*, OSP 2019/1, s. 21 i n.

¹¹ P. Widerski, *Sprzeczność...*, s. 1286–1290.

¹² Art. 31 ust. 3 pkt 9 ustawy z 19.10.1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (Dz.U. z 2019 r. poz. 817 ze zm.).

¹³ Tak art. 264 ust. 5 ustawy z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 869 ze zm.), który wyłącza możliwość udzielania pełnomocnictwa do dysponowania rachunkiem bankowym przez jednostkę samorządu terytorialnego w celu zabezpieczenia kredytu lub pożyczki.

W poszczególnych opracowaniach wchodzących w skład publikacji autorzy odnoszą się do tych problemów prawa zabezpieczeń wierzytelności, które od lat budzą kontrowersje w praktyce; są to:

- odwołalność pełnomocnictwa w celu zabezpieczenia wierzytelności,
- kauzalność umów o ustanowienie praw zastawniczych,
- dopuszczalność przewłaszczenia nieruchomości na zabezpieczenie,
- pozorność czynności prawnych kreujących zabezpieczenia.

W publikacji zaprezentowano ponadto: przekrojowy obraz ustawowych (hipoteka, zastaw, gwarancja ubezpieczeniowa) i wypracowanych przez praktykę sposobów zabezpieczenia wierzytelności (weksel, przewłaszczenie, dług równoległy) oraz problematykę pozorności oświadczeń woli w kontekście zabezpieczenia wierzytelności.

Publikacja może być pomocna w dokonaniu wyboru adekwatnego sposobu zabezpieczenia wierzytelności (kredytu), uniknięciu komplikacji przy ustanawianiu i realizacji zabezpieczeń.

Autorami publikacji są zarówno wybitni znawcy problematyki zabezpieczeń wierzytelności, jak i młodzi badacze tej tematyki, z powodzeniem łączący pracę naukową na wiodących polskich uczelniach z praktyką prawniczą – sędziowie, adwokaci i radcowie prawni.

Książka jest przeznaczona dla prawników praktyków, doradców podatkowych, ekonomistów i księgowych, a także menedżerów w firmach z sektora finansów, ubezpieczeń i reasekuracji. Zainteresuje także pracowników naukowych zajmujących się zagadnieniami z zakresu prawa zabezpieczeń wierzytelności.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45
ZAMOWIENIA@WOLTERSCLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

